

אימתי עביד אינש דינא לנפשיה

1 ב"ק כז, ב

אתמר רב יהודה אמר לא עביד אינש דינא לנפשיה, רב נחמן אמר עביד אינש דינא לנפשיה. היכא דאיכא פסידא כולי עלמא לא פליגי דעביד אינש דינא לנפשיה, כי פליגי היכא דליכא פסידא, רב יהודה אמר לא עביד אינש דינא לנפשיה, דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא, רב נחמן אמר עביד אינש דינא לנפשיה, דכיון דבדין עביד לא טרח.

2 מרדכי שם סי' ל

קיי"ל כרב נחמן דעביד אינש דינא לנפשיה. פסק רבינו מאיר דהני מילי בחפץ המבורר שהוא שלו ומחזיק בו ומסרב להחזיר לו, אבל בשאר מילי שאין ידוע אם זה שלו אם לא לית ליה רשות, אפילו הוה ליה פסידא לפי דבריו, דא"כ לא שבקת חיי לכל בריה, דכ"א יאמר לחבירו ודאי דידי מגזל קגזלת לי ויכה אותו ויחטוף אותו ויאמר עבידנא דינא לנפשי. דודאי רב נחמן לא פליג אמתניי דפי המקבל (ב"מ קיג, א) המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו. ועוד והא קרא כתיב בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט.

3 שוע"ר הל' הלואה

המלוה את חבירו אחד עני ואחד עשיר שלא על המשכון, וכשהגיע זמן הפרעון בא למשכנו להיות בטוח במעותיו, או לגבות חובו מהמשכון, לא ימשכנו בעצמו בזרוע, אלא על פי בית דין שישלחו שלוחם. ואם משכנו בעצמו, בין שחטף מן הלוח בשוק, בין שנכנס לביתו (שלא מדעתו) ונטל משכון, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תבא אל ביתו וגו', ואין צריך לומר לנטל בזרוע אפילו בשוק. ומה תלמוד לומר בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה, בשליח בית דין הכתוב מדבר שיכול לכפותו להוציא העבוט החוצה, והוא הדין ליקח ממנו בזרוע בשוק, אבל לא יכנס לביתו ליטול ממנו בתורת משכון, אלא בתורת פרעון.

יג וכשנטל בתורת פירעון רשאי השליח בית דין ליכנס לביתו ליטול חפציו, אבל לא המלוה בעצמו.

יד וכ"ז בהלואה, אבל בחוב אחר, כגון שכר בהמתו או כליו שהיו מושכרים אצלו, או שכר ביתו או שכר עצמו שנשכר אצלו, או דמי גזילתו וגניבתו, מותר למשכנו בעצמו שלא על פי בית דין, ואף ליכנס לביתו למשכנו.

4 שוע"ר הל' גזלה

כז ואם נודע לבעל הבית שהאריס גונב פירות מהפרדס, אינו רשאי לנכות לו מחלקו כשבאו לחלוק, אלא על פי בית דין, אבל לא יעשה דין לעצמו לגזול את האריס כנגד מה שגנב ממנו, מפני שאסור לגזול או לגנוב מן הגנב או הגזלן כנגד מה שגנב וגזל ממנו אלא יתבענו בבית דין, ואם ינכה לו שלא על פי בית דין הרי זה גזל חלקו המגיע לו בפירות הנשארים. ואף שכבר נטל הרבה יותר מחלקו, הרי לא נטל בתורת חלוקה אלא נתכוין לגנוב משל בעל הבית, ושיהיה חלקו נשאר עדיין בפירות הנשארים, שהרי הם שותפים בכל הפירות כולם, וכשבעל הבית מפקיע חלק האריס בפירות הנשארים בעל כרחו של האריס הרי זה גזלו כנגד מה שגנב ממנו, ואף שהדין הוא כך אינו רשאי לעשות דין לעצמו, אלא על פי בית דין אם יזכה בדין שיוכל לברר שגנב ממנו, ואם לאו יפסיד וכן כל כיוצא בזה.

כח במה דברים אמורים שאינו רשאי לעשות דין לעצמו כשנטל כנגד מה שנטל ממנו, ולא גוף החפץ בעצמו שנטל ממנו, אבל ליטול גוף החפץ בעצמו שנטל זה ממנו בין בגנבה בין בגזלה מותר ליטלו ממנו בעל כרחו, ואין זה גזל אלא מציל את שלו, ואם הלה אינו מניח לו ליטול מותר אפילו להכותו עד שיניח, אם אינו יכול להציל ממנו בענין אחר, ואינו מחוייב להוליכו לבית דין, שבכגון זה שגוף החפץ שלו הוא בעין אדם עושה דין לעצמו להצילו ממי שגזלו או ממי שבא לגזלו או ממי שבא להזיקו בכל הצלה שיכול אפילו בהכאה, ואף אם לא יגיע לו שום הפסד אם ילך לבית דין אינו צריך לטרוח כלל.

כט וכל זה כשיכול לברר שזה החפץ שלו אם יתבענו הלה לבית דין, אבל אם לא יוכל לברר, אין צריך לומר שאינו רשאי להכותו שאם יכהו יענישוהו הבית דין, אלא אפילו בלא הכאה אין הצלתו כלום. אלא אם כן אין עדים כשמציל מידו, שאז מועלת לו הצלה זו, שיהיה נאמן בשבועה לומר שלי תפסתי במיגו שהיה יכול לכפור ולומר לא תפסתי כלום מאחר שאין עדים. אבל כשיש עדים אין תפיסתו מועלת לו, אלא למשכון אם מודה לו הלה שהוא חייב לו איזה חוב.

ל מי שנתחלפו לו כליו בבית האבל או בבית המשתה הרי זה לא ישתמש בהם (שהרי אף אם חבירו משתמש בשלו הרי זה כגזל מן הגזלן, ואסור לעשות דין לעצמו אלא על פי בית דין כמו שנתבאר למעלה). וכשבא בעל החפץ צריך להחזירו לו אפילו אם שלו נאבד.